

Arnout van Cruyningen



# VAN HORTENSE TOT AMALIA



Negen koninginnen  
en een kroonprinses

Arnout van Cruyningen

# VAN HORTENSE TOT AMALIA

*Negen koninginnen  
en een kroonprinses*



Uitgeverij Omniboek

Uitgeverij Omniboek  
Postbus 13288, 3507 LG Utrecht  
[www.omniboek.nl](http://www.omniboek.nl)

Copyright © 2021, Uitgeverij Omniboek

Omslagontwerp Garage BNO  
Vormgeving binnenwerk Studio Mol

Omslagbeeld Hortense de Beauharnais, schilderij Anne-Louis Girodet de Roussy-Trioson; Wilhelmina van Pruisen, schilderij J.H. Schröder; Anna Paulowna, schilderij J.B. van der Hulst; Sophie van Württemberg, schilderij Franz Xaver Winterhalter; Emma van Waldeck-Pyrmont, schilderij Jan Veth; Wilhelmina, tekening, anoniem; Juliana, foto M. Koot, RVD; Beatrix, foto J. van der Meyde, RVD; Máxima, foto M. Beekman, RVD; Amalia, foto E. Olaf, RVD

ISBN 9789401917872

ISBN e-book 9789401917889

NUR 698

Alle rechten voorbehouden. *All rights reserved.*

Uitgeverij Omniboek vindt het belangrijk om op verantwoorde wijze met natuurlijke bronnen om te gaan. Bij de productie van dit boek is daarom gebruikgemaakt van papier waarvan het zeker is dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

Blijf op de hoogte van onze nieuwe boeken en schrijf u in voor de nieuwsbrief:  
[www.omniboek.nl/nieuwsbrief](http://www.omniboek.nl/nieuwsbrief)

# Inhoud

Ter inleiding	7
Stamboom Huis Oranje-Nassau	11
1. Hortense de Beauharnais	13
2. Wilhelmina van Pruisen	43
3. Anna Paulowna	77
4. Sophie van Württemberg	103
5. Emma van Waldeck en Pymont	133
6. Wilhelmina	163
7. Juliana	193
8. Beatrix	225
9. Máxima (Zorreguieta)	259
10. Amalia (Catharina-Amalia, Prinses van Oranje)	285
Noten	300

# Ter inleiding

Dit boek verschijnt in het jaar dat prinses Amalia (voluit Catharina-Amalia) op 7 december haar achttiende verjaardag viert, een gebeurtenis die staatsrechtelijke betekenis heeft. De Grondwet bepaalt dat zij vanaf die dag ‘van rechtswege’ zitting heeft in de Raad van State en verder dat zij, als ‘de nakomeling van de Koning die zijn vermoedelijke opvolger is’, indien de Koning buiten staat is verklaard het koninklijk gezag uit te oefenen of indien hij de uitoefening tijdelijk heeft neergelegd, van rechtswege regentes is. Deze wijldropige aanduiding in de Grondwet is natuurlijk niet geschikt voor dagelijks gebruik en daarom wordt Amalia in de wandeling en in de ondertitel van dit boek gemakshalve ‘kroonprinses’ genoemd. Maar het is geen officiële benaming en in Nederland hebben we een mooiere titel voor ‘de nakomeling van de Koning die zijn vermoedelijke opvolger is’: Prins(es) van Oranje. Tot 1983 hadden mannen voorrang in de opvolgingsregeling en reserveerde de Grondwet de titel Prins van Oranje voor ‘de oudste van des Konings zonen of verdere mannelijke nakomelingen, die de vermoedelijke erfgenaam is van de Kroon’. Daarom hebben Juliana en Beatrix de titel nooit gedragen. Er kon vóór hun troonsbestijging theoretisch immers altijd nog een Prins van Oranje worden geboren. Bij de grondwetsherziening van 1983 is echter een einde gekomen aan de voorrang van mannelijke nakomelingen en dus kwam in de Wet Lidmaatschap Koninklijk Huis van 30 mei 2002 te staan: ‘De vermoedelijke opvolger van de Koning draagt de titel van Prins (Prinses) van Oranje.’ Daarmee is Amalia de eerste vrouw die de titel sinds de troonsbestijging van haar vader op grond van deze bepaling draagt (en niet zoals in de negentiende eeuw als echtgenote van de Prins van Oranje).

Koningin kon Amalia in theorie al sinds haar prille begin worden (onder regentschap), maar vanaf haar achttiende kan zij het koninklijk gezag daadwerkelijk uitoefenen. De hoop is natuurlijk dat het nog geruime tijd zal duren voordat de Prinses van Oranje tot de troon wordt geroepen, maar als alles naar verwachting gaat en het eenmaal zover is, wordt zij de tiende vrouw die in ons land en staatsbestel de titel van Koningin draagt.

Zes vorstinnen hebben die titel tot nu toe gedragen als echtgenote van de regerende koning. Als eerste Hortense de Beauharnais, die in 1806 tegen wil en dank 'Koningin van Holland' werd aan de zijde van haar man Louis/Lodewijk Bonaparte, een broer van de Franse keizer Napoleon. Als bijzondere gunst jegens zijn stiefdochter liet Napoleon in de constitutie van het 'Koninkrijk Holland' opnemen dat Hortense regentes zou worden als de troonopvolger nog minderjarig was. Die situatie deed zich bij de abdicatie van haar echtgenoot in 1810 ten gunste van hun zoon inderdaad voor, maar tot haar grote opluchting hoefde Hortense, die zich zo min mogelijk in deze drassige streken ophield, het regentschap niet op zich te nemen omdat Napoleon 'Holland' inlijfde bij zijn keizerrijk. Na de Franse Tijd werd de onafhankelijkheid eind 1813 hersteld onder het huis Oranje-Nassau. Vanaf 1815 was Willem I 'Koning der Nederlanden' en zijn vrouw, de Pruisische prinses Wilhelmina, koningin. De echtgenote van koning Willem II, die in 1840 opvolgde, was een Russische grootvorstin: Anna Paulowna. Hun zoon, koning Willem III, ging eerst een huwelijk aan met een dochter van koning Wilhelm I van Württemberg, Sophie, en hertrouwde niet lang na Sophie's overlijden met prinses Emma van Waldeck en Pyrmont.

Met het aantreden van Emma als regentes voor dochter Wilhelmina in 1890 kwam de omslag, maar tot die tijd hadden de echtgenotes van de Oranjekoningen in ons land een bescheiden rol in het staatkundig leven gespeeld. Ze deelden weliswaar de rang van hun echtgenoot en droegen de titel Koningin met het predicaat Majesteit, maar werden niet geacht zich met het landsbestuur te bemoeien. De patriarchale negentiende-eeuwse visie op de rol van vrouwen in het vorstenhuis kwam heel duidelijk naar voren bij grote staatkundige plechtigheden. Op Prinsjesdag waren de vrouwen geheel afwezig: ze woonden de opening van de Staten-Generaal niet bij en reden niet mee in de stoet met de koning en de prinsen. Beleid en bestuur werden beschouwd als mannezaken. Zo werd bewust niet koningin Sophie, de eerste vrouw van Willem III, tot mogelijke regent voor hun minderjarige oudste zoon aangewezen, maar de broer van de koning, prins Hendrik.

De regeling van de erfopvolging, met haar uitgesproken voorkeur voor mannelijke troonopvolgers, weerspiegelde dergelijke opvattingen. Toch werd de mogelijkheid van een vrouw op de troon in de Oranjemonarchie nooit helemaal uitgesloten. En aan het eind van die negentiende eeuw maakte, nadat alle potentiële mannelijke opvolgers waren overleden, juist het principe van de erfopvolging het mogelijk dat een vrouw regerend koningin werd: Wilhelmina. Bij haar geboorte in 1880 staken velen hun teleurstelling niet onder stoelen of banken: 'Het is maar een meisje' kopten

de kranten. Een commentator stelde vergoelijkend vast dat ‘het onschuldige schepseltje’ het ook niet kon helpen ‘dat het niet werd geboren als man’. In die volstreckte mannenwereld was het dan ook niet vanzelfsprekend dat de jonge koningin Emma bij het overlijden van koning Willem III regentes werd voor de minderjarige koningin Wilhelmina. ‘Het roer van staat in zwakke vrouwenhanden’, wat voor goeds moest daarvan komen? Door de tactvolle en verstandige manier waarop zij het regentschap vervulde, maakte Emma echter indruk en drie opeenvolgende vorstinnen, Wilhelmina, Juliana en Beatrix, die ons land vervolgens meer dan een eeuw lang regeerden, hebben dit zo overtuigend gedaan dat terwijl veel mensen aan het eind van de negentiende eeuw bang waren dat een vrouw het koningschap niet goed zou kunnen vervullen, sommigen zich aan het begin van de eentwintigste eeuw afvroegen of een man het wel even goed zou kunnen. Sinds de troonsafstand van Beatrix in 2013 heeft Nederland echter weer een koning, met naast zich een ‘koningin-gemalin’: Máxima.

Ondanks eerdere twijfel en onduidelijkheid hieromtrent wordt Máxima sinds 30 april 2013 traditiegetrouw aangeduid als ‘Hare Majesteit Koningin Máxima’. Door de problemen die zich in de aanloop naar verlovings- en huwelijksaankondiging hadden voorgedaan, was de kwestie van de titulatuur onnodig gepolitiseerd. Tot aan de herziening van 1972 bepaalde artikel 26 van de Grondwet, tweede lid: ‘Een Koningin geniet, na het overlijden van de Koning, uit ’s Rijks kas een jaarlijks inkomen van f 200.000 gedurende haar weduwlijke staat.’ Staatsrechtgeleerde P.J. Oud heeft in de vorige eeuw dan ook opgemerkt: ‘Dat behalve de regerende Koningin ook de gemalin des Konings de titel koningin voert en na het overlijden van haar gemaal blijft voeren, is niet alleen vast taalgebruik, doch ook de opvatting der Grondwet.’<sup>22</sup> In een recente publicatie over de monarchie stelt de Nijmeegse hoogleraar staatsrecht Paul Bovend’Eert echter vast: ‘Een speciale titel voor de echtgenote van een regerende Koning komt niet in de Grondwet en niet in de wet voor. Het is echter min of meer vast gebruik geworden dat de echtgenote van de Koning de titel Koningin voert.’<sup>23</sup> Nu de titel sinds 1972 niet meer in de Grondwet wordt genoemd is het wellicht raadzaam de Wet lidmaatschap koninklijk huis op dit punt aan te passen en de titel daarin expliciet te vermelden, zoals ook gebeurd is met de in 1983 uit de Grondwet geschrapte titel van Prins van Oranje.

---

\* P.J. Oud, *Het constitutioneel recht van het Koninkrijk der Nederlanden, deel I* (Zwolle 1967), 137.

\*\* P. Bovend’Eert, *De Koning en de monarchie. Toekomstbestendig?* (Deventer 2020), 170.

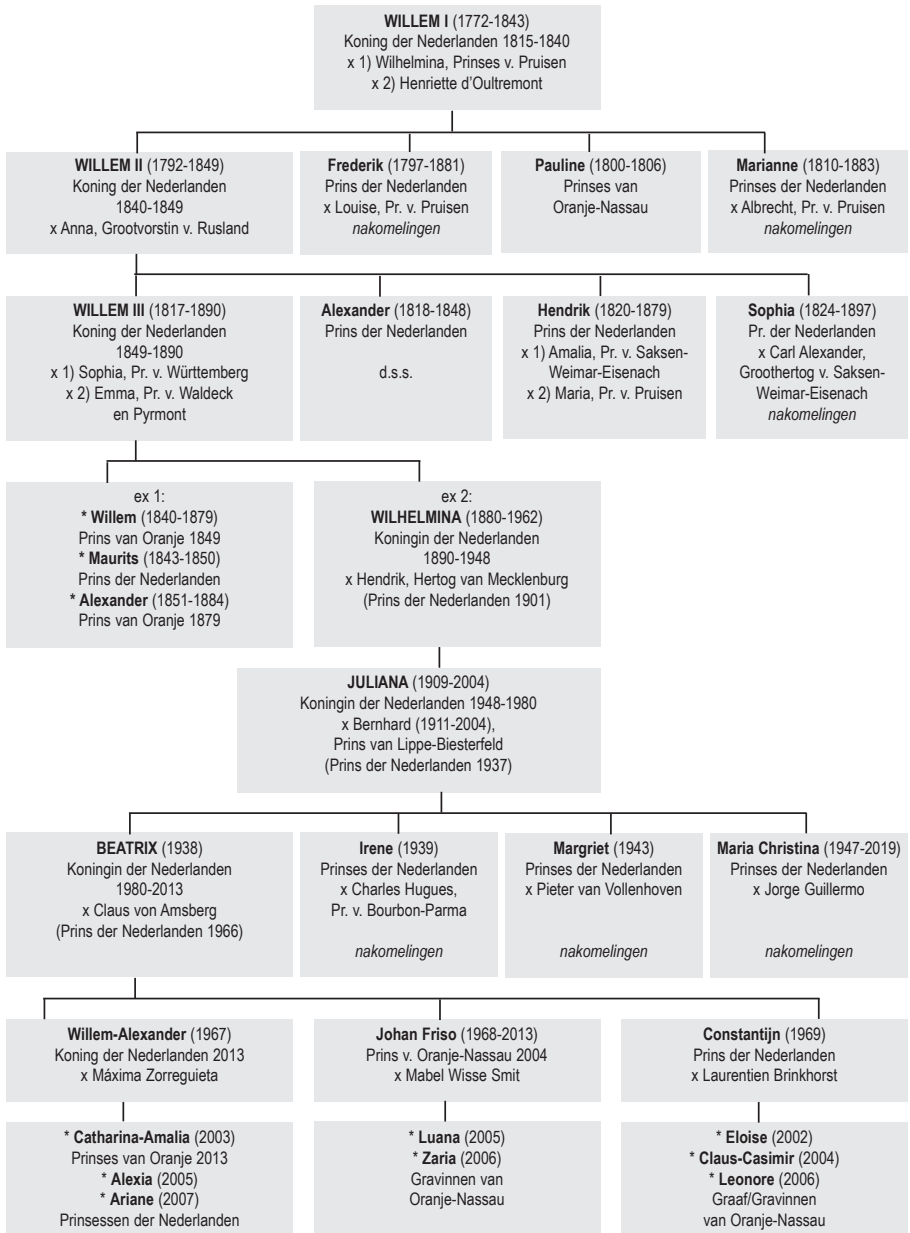
Het is inmiddels ondenkbaar dat de koningin op Prinsjesdag niet naast de koning op het troonpodium zou plaatsnemen, en Máxima krijgt ook veel meer ruimte dan haar negentiende-eeuwse voorgangsters om eigen activiteiten te ontplooiën, al is het koningschap – zoals Willem-Alexander in 2013 duidelijk aangaf – nog steeds geen duobaan.

‘Wees jezelf’ was de raad die Wilhelmina aan haar dochter gaf en die Juliana op haar beurt aan Beatrix doorgaf. In haar inhuldigingsrede merkte Beatrix op: ‘Ons staan grote voorbeelden voor ogen: – mijn grootmoeder, die zich op haar eigen sterke wijze heeft ingezet om van en voor haar volk te zijn; – mijn moeder met haar zeer menselijke vertolking van het ambt. Deze voorbeelden inspireren mij. Navolgen kan ik ze niet. Maar wel wil ik graag proberen de aansluiting op het verleden te vinden in de nieuwe tijd vol eisen en behoeften.’ Het is een wijze raad die ongetwijfeld ook aan haar kleindochter Catharina-Amalia wordt doorgegeven.



## Huis Oranje-Nassau

Koninklijk Huis der Nederlanden



# AMALIA: DE TIENDE KONINGIN VAN NEDERLAND

Vanaf het moment dat Amalia, Prinses van Oranje, haar achttiende verjaardag viert, kan zij volgens de Grondwet 'het koninklijk gezag' zelfstandig uitoefenen. Het zal niet onmiddellijk van haar worden gevraagd, maar naar verwachting zal zij op een dag de tiende koningin van Nederland worden. Zes van haar negen voorgangsters hebben die titel gedragen als echtgenote van de regerende koning. De overige drie waren zelf staatshoofd. Ook Amalia wacht de rol van 'regerend vorstin'. In *Van Hortense tot Amalia* worden de negen koninginnen en de kroonprinses geportretteerd. Hoe hebben Amalia's voorgangsters het gedaan? Wat kan zij van hen leren? En wat staat de toekomstige koningin te wachten? In dit rijk geïllustreerde boek beschrijft Arnout van Cruyningen bovendien de bijzondere positie van de koning(in) in het Nederlandse staatsbestel en hoe de monarchie een zinvolle plaats kan behouden in de eenentwintigste eeuw.

**Arnout van Cruyningen** (1960) is historicus, auteur en vertaler. Hij is gespecialiseerd in dynastieke en staatkundige geschiedenis en heeft veel publicaties op zijn naam staan, waaronder *Het Koninklijk Huis der Nederlanden*, *Stadhouders in de Nederlanden*, *De Tachtigjarige Oorlog*, *De koning van Spanje* en *Johan van Oldenbarnevelt*.



Uitgeverij Omniboek

[www.omniboek.nl](http://www.omniboek.nl)

NUR 698  
ISBN 978 94 0191 787 2



9 789401 917872